

הרב מ"מ גרייזמאן

מו"צ דקהילת בית חב"ד
ראדזשערס, ארקענסא

בגדר ברכת הרוחות והרעש

בסוף חודש חשון דהאי שתא, כידוע לכל, עברה סופת הוריקן גדולה במאוד מאוד בצפון-מזרח ארצות הברית אשר כמוהו לא נחיתה מאז היתה לגוי. ובוודאי ישלח השי"ת ברכתו ועזרתו לכל אלו המצטרפים עזרה הן בממון והן בגוף כל אחד ואחד לפי ענינו.

בהשגחה פרטית, בימים אלו ממש סיימתי להכין ענין בגדר ברכות אלו המבוארים בשו"ע (או"ח סי' רכו), שהתחלתי להתעסק בו מפני מעשה שהיה¹.

ולמרות שכל הנכתב לקמן מיוסד ודן בעיקר על רעידת אדמה, מ"מ הוא הדין והוא הטעם להוריקן, וככל הבא לקמן אפשר ללמוד ולדון גם על סופת הוריקן.

השאלה היא איך צריך לנהוג בשעת רעידת אדמה, אדם שלא הרגיש את הרעד מחמת חלישות או ריחוק הרעש אבל ראה את תוצאות הרעש, כגון נענוע ארונות וכיו"ב; האם חל עליו חיוב הברכה, או לא.

מקור הדין לברכת הרעש

ועל הא שחילקה המשנה לשני בבות – ברישא מאורעות שעליהם מברכים שכחו וגבורתו, ובסיפא מאורעות שעליהם מברכים עושה בראשית, שואלת הגמ' (נט, א) "אטו כל הני דאמרן עד השתא [החמשה המנויים ברישא] לאו מעשה בראשית נינהו? והכתיב ברקים למטר עשה? [ומדוע אין מברכים עליהם ג"כ עושה מע"ב?] אמר אביי כרוך ותני (בכולהו) כרוך עושה בראשית וכרוך שכחו מלא עולם, כרוך ותני לכולהו בחדא

מקור הדין הוא מהמשנה בברכות (נד, א) "על הזיקין ועל הזועות ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם. על ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה בראשית". ובגמ' (נט, א) פי' מאי זועות? א"ר קטינא גוהא. ופירש"י בלשונם קורין רעידת הארץ גוהא.

1 והוא: לפני איזה תקופה, רגזה ותרעש הארץ במדינת אוקלהומא הסמוכה למדינתנו. מחמת עוצם הרעש במקומו, הורגש הרעד עד למחוזינו, אך מחמת ריחוקו, לא הורגש בעוז כי אם רק הורגשו רעידות קלות. בשעת הרעד, חלק מבני הבית הרגישו הרעד בפועל, אך חלק לא הרגישו הרעד, רק ראו נענוע הארונות שהתנענעו מחמת רעידת הארץ. וברגע כמימרא, נזכרתי עובדא דהכי הוה, כד הוינא טליא וישבתי בשבת תחכמוני בישיבת אור אלחנן – חב"ד, בעיר לאס אנג'לס אשר שם כידוע רגילים ברעידות אדמה, ופעם אחת בשיתה עם א' מחשובי הת"ח דהאי מתא סיפר להתמימים אשר למרות רגילות הרעשים באתרא דידהו, אף פעם לא זכר לברך על הרעש [וראה בספר פתח הדביר (סימן רכו ס"ק ג): הנני תמיה על מנהג העולם ... על רעדת הארץ והוא הרעש אין מברכין כלל ואפי' בלא שו"מ רק אומרים שמע ישראל ... היפך הדין המבואר במרן וכל הפוסקים והוא משנה ערוכה וצריך טעם למנהג זה ... לא ידעתי להם טעם מספיק אם לא דאגב צערייהו לא יתבי דעתיהון]. עד שפעם אחת ישבו כמה אנשים ודיברו אשר על פי דין צריכים לברך ברכה על הרעש, ובדיוק בהשגח"פ תקופה קצרה לאחר זה ה' הרעש הידוע בשם "רעידת נארתי'רידזש" והגם שהי' באמצע הלילה, הנה זכר השיחה הנ"ל ונטל ידיו וברך על הרעש. ע"כ משיחת הת"ח הנ"ל. ובהשגח"פ נוספת, הנה ממש תקופה קצרה לאחר שיחתו איתנו, ה' רעש אדמה באמצע ליל ש"ק וזכרנו הדיבור הנ"ל ומיד נטלנו ידיו וברכנו בשם ומלכות על הרעש. וכיון שזוכרתי בזה מיד הוריתי לאלו שהרגישו הרעש בפועל, לברך בשם ומלכות. אך נסתפקתי איך צריך להתנהג מי שלא הרגיש הרעש בפועל, אלא רק ראה את פעולתו – נענוע הארונות, האם גם על כגון דא חל חיוב הברכה.

חיוב ברכות על הגברא או על החפצא

ולחבין כל זה, נראה לי לומר שישנו חילוק בין ברכת עושה מעשה בראשית לברכת שכחו וגבורתו מלא עולם, ובהקדמה:

יש לחקור כשתקנו חז"ל שאדם יברך ברכה על מאורע או דבר כלשהו הרי יש כאן אדם החווה את המאורע או מושפע מהדבר, והדבר או המאורע שעליו מברכים. ויש לחקור, האם עיקר החיוב הוא על הגברא או על החפצא. היינו, האם עיקר הברכה הוא על כך שהאדם זכה לחוות מאורע כלשהו, או שהתרשם באופן מסויים ממאורע כלשהו; או שהעיקר הוא שמודה ומברך לה' על כך שדבר זה נמצא או מאורע זה קורה וכיו"ב.

ובפשטות, הא והא איתנהו בי'. ישנם דברים שבהם עיקר הברכה הוא על איך שזה משפיע על האדם, וכמו ברכת הנהנין ששם ברור שאין הברכה על כך שישנו מאכל זה בעולם, כי אם על הנאתו מהמאכל. וכמוכח מהא שאין מברכים על דבר שאין אוכלים או שאין נהנים מאכילתו (שו"ע או"ח סי' רד ס"ז-ח). וכן הוא לגבי כמה מקרים בברכת שהחינו (ראה סדר ברה"נ לאדה"ז בעל התניא פי"ב ס"ה וסי"ב). ועוד.

וישנם דברים שהם בפירוש על החפצא, כמו ברכת הלבנה וברכת הקידוש וכיו"ב. ששם (בפשטות) ליכא נפקותא איך האדם מושפע מהמאורע, אלא חל עליו חיוב ברכה מעצם ראיית המאורע או מהגעת היום וכיו"ב.

אבל ישנם דברים שבהם לא ברור מהו העיקר בהם.

ולמשל ברכות השחר. כתב אדה"ז בהל' ברכות השחר (סימן מו ס"ז): כל ברכות השחר אם לא נתחייב באחד מהן. . יש אומרים שאותה ברכה שלא נתחייב בה לא יאמרנה ויש אומרים שכל הברכות שהן על סידורו של עולם והנהגתו. . מברך אותן אע"פ שלא נתחייב בהן אבל הברכות שהן להנאתו. . אם לא נתחייב בהן. . לא יאמרן

בבא ועל כולם שתי ברכות הללו – רש"י). רבא אמר התם [רישא] מברך תרתי ברוך שכחו מלא עולם ועושה מעשה בראשית; הכא [סיפא] עושה מעשה בראשית איכא, שכחו מלא עולם ליכא". עד כאן דברי הגמ'.

ונפסקה הלכה כרבא, אלא שנחלקו הראשונים בכוונתו, יש שפירשו שכוונתו שעל הדברים שברישא אכן צריך לברך שתי ברכות ועל הדברים שבסיפא ברכה אחת (ראה לדוגמא פי' ר"י מלוניל בתחלת פרק הרואה, וכן היא שיטת הראב"ד הל' ברכות פ"י הי"ד); אך התוס' ד"ה רבא כתבו "פי' אומר או האי או האי איזה שירצה, וכן פירש רב אלפס", וכן נפסקה ההלכה ברמב"ם (הל' ברכות שם), וכן בטושו"ע (או"ח סי' רכז) שעל חמשה דברים אלו יברך ברכה אחת, אלא שיכול לברך איזה מהם שירצה.

וצריך להבין מה נשתנו חמשה דברים אלו מכל שאר הדברים שתיקנו עליהם ברכות, שנתת דברין לשיעורין ולרצונו של אדם, שיכול להחליט בעצמו איזה ברכה לברך.

מהו העיקר: שכחו וגבורתו או עמ"ב

והנה, כי מעיינת בה, ישנו שינוי מעניין בלשונות הפוסקים הנ"ל איך שהובאו דברי רבא להלכה. הרמב"ם כתב: על כל אחד מאלו מברך ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם ואם רצה מברך עושה בראשית. ואילו הטור (הגם שבהשקפ"ר משמע שמעתיק לשון הרמב"ם, מ"מ) שינה בלשונו והפך הסדר וכתב: על כל אחד מאלו אומר ברוך. . עושה מעשה בראשית, ואם ירצה יאמר ברוך. . שכחו וגבורתו מלא עולם. וכן הועתק בשו"ע. והעירו על שינוי זה בכו"כ ספרים, ותי' באופנים שונים. ובס' מאמר מרדכי (או"ח סי' רכז סק"ב) סיים "והכל הולך אל מקום אחד וק"ל".

והנה הגם שלכאורה נראה שהוא רק שינוי הסדר מ"מ איכא למימר שהוא שינוי תוכני ועפ"ז יתבאר גדר הברכה בענינים אלו.

"ברוך הנותן כח לטבע להראות כחו של יוצר בראשית כדי שייראו מלפניו". והיינו שברכת שכחו וגבורתו עיקרה הוא על ה"גברא" – איך שמאורע זה משפיע עליו, על רגש היראה שמתעורר בלב האדם, שכשחווה על בשרו אירוע מפחיד המראה לעין כל גבורתו של הקב"ה, הריהו משבח להקב"ה שנותן כח לטבע כדי שייראו מלפניו.

עיקר הכוונה בברכת הרעש וכיו"ב

והנה חמשת דברים אלו: זיקין, זועות, רעמים, רוחות וברקים, יש בהם את שני הנקודות האלו. יש בהם את הרגש התפעלות מכח הקב"ה – העושה מעשה בראשית – שבדברים אלו היוצאים לגמרי מדרך הטבע, ומשדרים מערכות תבל, רואים את גדלות הבורא וכחו הגדול, והרגש זה ישנו גם בעוד כו"כ דברים המנויים במשנה זו ותיקנו ברכות מיוחדות לכו"כ מהם. ובנוסף לזה, יש עוד נקודה מיוחדת בחמשה דברים אלו, שבנוסף להתפעלות מגדלות הבורא, הם מטילים על האדם רגש של פחד ויראה בגשמיות, וגם על זה יש חיוב לברך כי זה תוצאה מגבורת הקב"ה שמלאה את כל העולם³.

וע"פ המבואר לעיל, ניתן להסביר כוונת רבא שאמר שיכול לברך איזה מהם שירצה, היינו שבהיות שבחמשה דברים אלו ישנם שני נקודות, לכן יכול האדם להחליט על מה ברצונו לשבח את הבורא. האם ברצונו לשבח על "החפצא" – על המעשה בראשית שבזה, ואז יאמר עושה מע"ב, או שברצונו לשבח את הקב"ה על הרגש ה"גברא" שלו, על זה שמראה גבורתו בעולם ומטיל עליו – המברך – פחד, ואז יברך שכחו וגבורתו מלא עולם. וכיון שקשה לפסוק להלכה שכל אחד יתבונן בנפשו על מה ברצונו לשבח את

כלל ויש אומרים שאפילו לא נתחייב בהן כלל יברך כולן כסדרן מפני שאין הברכות על הנאת עצמו בלבד אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם ואם הוא אינו נהנה אחרים נהנין. וכן המנהג פשוט ואין לשנות. עכ"ל. הרי לנו כמה אופנים להסתכל על ברכה אחת מהי כוונת חז"ל בזה. האם העיקר הוא הנאת עצמו – ההשפעה על הגברא, או בעיקר על החפצא – הנהגת העולם².

הכוונה בברכת עמ"ב ושכחו וגבורתו

ועפ"ז ניתן לומר שבברכות הראי' גופא, תקנו חז"ל ב' ברכות. א' הוא על החפצא, וא' הוא על הגברא.

ברכת עושה מעשה בראשית היא שבח להקב"ה על זה שברא ומהווה [בכל רגע] את העולם וכל צבאיו, ותיקנו אמירת ברכה זו על דבר היוצא מגדר הרגיל, דבר המעורר רגש של התפעלות אצל האדם – אי משום נדירותו, אי משום חשיבותו (ובלשון ספר ברכת הבית [שערי ברכה שער ל] "דזהו חידוש ואינו בטבע העולם. . . והוי כעין מעשה בראשית"), שמעשי בראשית אלו מגלים כבודו של הקב"ה. והיינו דברכת עושה מעשה בראשית עיקרה הוא על "החפצא"; על המעשה בראשית שבזה, שתיקנו לברך ברכה זו על דברים שמעוררים התפעלות ורגש של הכרת הבורא בקרב הרואה. שכשוראה דברים מיוחדים, או דברים שקיימים כמו שהוא מאז בריאת העולם וכיו"ב מברך ע"ז.

משא"כ ברכת שכחו וגבורתו מלא עולם, עיקרה הוא ברכה על זה שהקב"ה מראה את כחו וגבורתו שהוא שולט בעולם, והיינו על הפעולה שזה גורם על הברואים שיראים מכחו של הבורא שמלא עולם. ובלשון האבודרהם (הלכות ברכות, השער השמיני. דף צג, ב):

2 ות"ח לאחי הת' הנעלה נחמי' שיחי', שהעירני ע"ז.

3 אלא שמוכן ופשוט שישנם חילוקים בין רגש הפחד של אדם בכל אחד מענינים אלו. דאין לדמות הפחד הבא כתוצאה מסופת טורנדו ורעידת אדמה להפחד הבא מרעמים או ראיית כוכבים מעופפים בלילה (ועד לראיית ברק, שברוך כלל אין בזה פחד, אבל לפעמים כשוראים ברק גדול במאד, זה מטיל פחד).

בעיקר רק הרגש הפלאה הבורא, ולכן עיקר הברכה הוא על החפצא, ולכן יברך עושה מע"ב. משא"כ ברעמים ששם יש (במידה ממשית יותר) הרגש פחד על הגברא ולכן יברך שכחו וגבורתו. ופוק חזי מאי עמא דבר, שברקים בפני עצמם לא מטילים (כמעט) פחד על האדם, משא"כ רעמים רמי ורמי⁵.

יישוב שינוי הסדר בלשונות הראשונים

ועפ"ז אפשר ליישב את שינוי הסדר בין הרמב"ם להטור ושו"ע שהובא לעיל. שהרמב"ם כתב בפשטות יברך שכחו וגבורתו ואם רצה עושה מע"ב, משא"כ הטור כתב יברך עושה מע"ב ואם ירצה שכחו וגבורתו.

דלהרמב"ם עיקר חיוב הברכה במאורעות אלו, היינו מהו ה"גורם" לחייב את האדם בברכה, הוא היראה שזה מטיל על האדם, וזוהי עיקר תקנת הברכה ובזה צריכים להתמקד. ולכן מעיקר הדין יברך שכחו וגבורתו, ורק אם ירצה, היינו אם רואה שזה לא מטיל עליו יראה, ואעפ"כ רוצה לשבח להקב"ה, יאמר עושה מע"ב.

משא"כ להטור, עיקר החיוב הוא על הרגש הפלאה כח הבורא וזה הוא העיקר, ולכן יברך עושה מע"ב מעיקרא דדינא; ורק אם ירצה, היינו אם נופל עליו פחד גדול, וזה הוא העיקר אצלו, אזי אדם זה יאמר שכחו וגבורתו⁶.

הקב"ה בעיקר, ואז יברך, לכן הפוסקים שלאחר זה, החל מהראשונים, באו להכריע בזה.

ונקודת המהלך בזה היא, שצריך להכריע להלכה – בכל מאורע בפ"ע – מהו העיקר כאן בדבר זה בפרט, ומאי גבר, אי הרגש השבח על הבריאה או הרגש היראה שבלב, ועפ"ז להכריע האם צריך לברך עושה מע"ב או שכחו וגבורתו.

והמקור הראשון לחלק כן הוא הירושלמי ברכות (פ"ט ה"ב), שהובא בתוס' על אתר (נט, א) ד"ה על הרוחות, ששם נפסק שרק כשהרוחות באים בזעם אומר שכחו וגבורתו מלא עולם, אבל כשבאים בנחת אומר עושה מעשה בראשית. דאפשר לפרש הטעם לזה דרוחות זעם (הוריקן וטורנדו וכיו"ב) שמטילים פחד על האדם – אומר שכחו וגבורתו, אבל כשבאים בנחת, שאז אין פחד ורק התפעלות מכח הבורא, יברך עושה מע"ב⁴. וכן פסק המג"א כאן (סק"א).

וכמו כן מוכח ממנהג העולם שכבר הובא בט"ז (סק"א) לומר על הרעמים שכחו וגבורתו ועל הברקים עושה מעשה בראשית והסברתו בדרך "אולי" (שמקבלה אדה"ז בסיום סדר ברה"נ) שהרעם מראה כח וגבורה יותר מן הברק.

וע"פ הנ"ל ניתן לומר שבברקים – ישנו

4 ושקלו וטרו האחרונים בגדר הברכה (ובכלל על חיוב הברכה) על רוחות הבאים בנחת, דלא ייתכן לומר שעל כל משב רוח הבא בנחת יברכו; יש שפירשו שהכוונה כשבאה רוח לאחר ל' יום שלא נשבה, ויש שפירשו שהכוונה על רוחות חזקות אבל לא משבר סלעים ומפרק הרים, ועוד. וראה בספר מגן גבורים (סי' רכו, שלטי גבורים סק"א) שרצה לומר שהבבלי פליגא על הירושלמי בזה ולהבבלי ליכא נפקותא בין רוחות הבאים בזעם לרוחות הבאים בנחת, ולכן לא הביאו חילוק זה בטור ושו"ע (ועפ"ז יתיישב הצ"ע של המג"א כאן. ממ"ג). אבל מדברי התוס' (ברכות נט, א) ד"ה על הרוחות שהביא הירושלמי כאן, משמע שגם לשיטת הבבלי איכא לחילוק זה, וכדלקמן בפנים.

וראה ג"כ בס' נחלת צבי וס' עולת תמיד על סעיף זה. ועי' ג"כ במכתב רבני שכונת קראון הייטס מאור ליי"ג חשון ש.ו. ס"ו עוד מ"מ בזה.

5 וראה מש"כ כ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש בספר רשימת היומן (עמ' תכב, תשעה באב ה'תש"ב): "הצ"צ ירא מפני רעמים – אבל לא ברק – ואמר והאלקים עשה שייראו מפניו". ועיי"ש בארוכה.

6 בשו"ת פרי השרה (ח"א סימן נא) תירץ את שינוי הסדר בין הרמב"ם והמחבר (שנקט לשון הטור) שהמחבר החל דבריו "על הויקים" שע"פ הרוב אינם נראים כל כך בריחוק מקום וגם גבי רעדת הארץ לא נקט שהיה בקול גדול א"כ הוי עיקר הברכה עושה בראשית, אמנם הרמב"ם שהתחיל על הרוחות שנשבו בזעף וגם גבי רעדת הארץ נקט קול הברה שתשמע בארץ א"כ הוי עיקר שכחו וגבורתו. ולפי דבריו הוי עיני חסורי מחסרה והכי קתני – שנוקטים הברכה המתאימה על הבא

האם סב"ל להרמב"ם שיש לברך על רעידת אדמה

הגמרא דקאמר גנח גוהא וכן משמע ממ"ש בפיה"מ וז"ל קול שאון נשמע באויר כקול רחיים סובבים לאטם ע"כ. והיינו ודאי הרעש שנשמע עמו קול הברה הסובבת. ע"כ לשון הבן ידיד ועיי"ש בהמשך דבריו. הרי שגם להרמב"ם איכא לפרש שמדבר אודות רעידת אדמה.

ולמעשה, אין נפק"מ בנדו"ד איך שנפרש כוונת הרמב"ם, דבכל אופן ניתן לדון ואין שינוי עקרוני במהלך דברנו. ות"ח לידידי הר' אלי' רייזמן שהעירני על זה.

מקור להפלונתא בחיוב ברכות אלו לאחר בדי-דיבור

ואם כנים הדברים, אפשר להסביר ע"פ זה עוד מחלוקת הפוסקים. דהנה הטושו"ע בסיוס הסימן (סי' רכז) הביאו להלכה את דברי הירושלמי "היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור יצא ואם לאו לא יצא".

ודייק הט"ז (סק"ב), על הא דהובאו דברים אלו בכזו היכא תמצוי של הי' יושב בבית הכסא, ולא הובאו הדברים באופן של שיעור על עיקר הדין שכל ברכות אלו צריכים לברך אותם בתוך כדי דיבור. ודייק מזה דאיה"נ, שבכל ברכות אלו ניתן לברך גם אחר כדי דיבור כל שאפשר לו, ורק לענין חיוב היציאה מביה"כ, בזה חילקו שאם יכול לצאת בתוך כדי דיבור אז ימהר לצאת ואם לאו אין עליו חיוב לצאת, אבל בסתם, יכול אדם לברך גם אחר כדי דיבור.

[מאמר המוסגר: ייסדתי דברי על רעידת אדמה, אם כי הדיון שווה הוא על כל חמשת המאורעות המנויים במשנה. וכדאי להעיר אשר בדברי הרמב"ם לא הובא בפירושו ענין רעידת האדמה. ששינה מלשון המשנה "ועל הזוועות" וכתב "ועל קול ההברה שתשמע בארץ כמו רחיים גדולים", וגם בפ"י המשניות ברכות שם כתב "וזוועות קול שאון נשמע באויר כקול רחים סובבים לאטם". וצ"ע האם הכוונה לרעידת האדמה. וראה ג"כ ברבנו יונה תחלת פ' הרואה "ופירוש זוועות רוחות חזקים שנושב בשעת הגשמים וכו'", עיי"ש.

אבל ראה בפ"י רבנו מנוח על הרמב"ם כאן, "ועל קול ההברה שתשמע כו' זהו פי' זוועות האמור במשנה מעניין ותרעש הארץ", וראה ג"כ בפ"י בן ידיד על הרמב"ם שכתב "ראיתי למהרד"ע שכתב וז"ל רוחות בלא גשמים זוועות בשעת גשמים עכ"ל, נראה דלא ס"ל דזוועות היינו רעשים אלא רוח סערה העושה בעת הגשמים. ולא ידענא מנ"ל דהא תלמוד ערוך הוא שהוא הרעש דף נ"ט מאי זוועות א"ר קטינא גוהא וכו' ופי' רש"י בלשונם קורים רעידת הארץ גוהא יעו"ש וכן פירשו הטור ומרן סימן רכ"ז והרע"ב ז"ל בפיה"מ דהיינו רעידת הארץ עיי"ש. . וזהו נמי לענ"ד כונת רבינו שפי' קול הברה שתשמע בארץ כמו רחיים גדולים דהרעש אינו בשתיקה אלא בקול הברה וכן משמע לשון

ברישא; ודוחק הוא – לענ"ד – להלום כן בלשון ההלכה. משא"כ לפי דברנו בפנים, אתי שפיר לשונם של הרמב"ם והטושו"ע על כל הדברים. והיינו, דלמרות שלכו"ע ישנם חילוקים בדברים אלו במידת הפחד והרושם וכו', מ"מ לא נוגע כאן ה"כמות" של היראה או של הרגש ההתפעלות שבוה. שלהדעה שהעיקר בהברכה הוא היראה, אזי גם אם מועטת היא עדיין יכול לברך שכחו וגבורתו, או לאידך, להדעה שהעיקר הוא המעשה בראשית שבוה, יכול לברך עליו גם אם הוא בטל (ככמות) בהפחד. ועפ"ז לא צריך לפלוג דיבורייהו. ומ"מ – במהלך הדברים שווים דברינו לדבריו, שצריך להביט על כל ענין לגופיה ולראות מה יותר נוגע – הפלאת הבריאה או היראה מכחו וגבורתו. וראה ג"כ מכתב השואל להתשובה הנ"ל בשו"ת רבי עקיבה יוסף (סימן פג) שג"כ תמה כנ"ל.

ועיי"ש בפרי השדה עוד ביאורו בדרך אגדה, שעושה מעשה בראשית מבטא האמונה בהשגח"פ בכל, גם כשעולם כמנהגו נוהג, משא"כ שכחו וגבורתו הוא לאלו המאמינים בהשגחת ה' רק כשרואים דבר המשדר דרכי הטבע, ודבריו נעימים, ודפח"ח.

בתוך כדי דיבור. משא"כ לאחר כדי דיבור ליתנהו להמעשה בראשית ולא יכול לברך.

והלא דבר הוא, שהרמב"ם – שע"פ הנת' לעיל סבירא ליה שהעיקר הוא הרגש הפחד על האדם, לא הביא כלל את דברי הירושלמי האלו⁸!

באיזה מאורעות חל החיוב לברך תוך כדי דיבור

ואידי דאתינן להכי נשוב לדון להדעות דסב"ל דברק ורעם יברך רק בתוך כדי דיבור האם דין זה נוגע רק לברק ורעם, או גם לשאר הג' מאורעות שהובאו בכבא זו – רוחות, רעידת אדמה, וזיקים.

דהנה הירושלמי כתב את הדין הזה בנוגע לברקים ורעמים, וגם בטושו"ע הנה בפירוש איתמר רק בנוגע לברק ורעם.

בספר ברכת הבית (שער ל) פסק שעל רעת הארץ צריך לברך בתוך כדי דיבור, כמו ברעמים. וכ"כ בעולת תמיד כאן סק"ב שה"ה לכל הני, דמאי שנא. אמנם שתיקת רוב מנין ובנין של הפוסקים שלא כתבו דין זה אלא גבי ברק ורעם – רועמת ביותר.

והנה מקור הדברים (שה"ה ג"כ להני תלתא) הוא הברכת אברהם (לר"א טריויש צרפתי, ח"ד סימן קצד, קעד, א) ששם כתב: ונראה דה"ה בודאי לכל הני דלעיל דדוקא תוך כדי דבור דהא תנן לכולהו במתניתין בפרק הרואה בהדי הדדי כדנקט להו הטור. . . וכן כתב רבינו ירוחם. . . אמנם פוסקים הרבה לא הביאו זה הדין שצריך לברך על אלו תוך כדי דבור, נראה דאינהו לא פלוג הני משאר ברכות השבח דלאו דוקא תוך כדי דבור, דלא סבירא

כמה מהאחרונים אכן פסקו כה"ט⁷; אבל רוב האחרונים סבירא להו שזה דין חיובי בעיקר הדין של שיעור הברכה, שעל ברכות אלו יכול לברך רק תוך כדי דיבור. וכן פסק ג"כ המשנה ברורה סי' רכז סק"ב (וראה אריכות בכל זה, וקיבוץ הרבה דעות לכאן ולכאן בס' בירור הלכה על סימן זה).

ובסדר ברה"נ (פי"ג סי"ז), הביא אדה"ז פלוגתא זו והכריע שכיון שספק ברכות להקל לכן אחר כדי דיבור יברך בלי שם ומלכות (ולע"ע לא מצאתי לו חבר, ונראה שזהו חידוש של אדה"ז).

וע"פ דברנו דלעיל ניתן לבאר בפשטות את ב' הדעות האלו:

ה"ט⁷ ודעימי, דסב"ל שניתן לומר ברכות אלו גם לאחר כדי דיבור אזלי בשיטת הרמב"ם דעיקר חיוב הברכה הוא על ההרגש שזה מטיל על האדם, ולכן – מעיקר הדין – כל זמן שהרגש הפחד עדיין בליבו (כשלבד עדיין פועם בחזקה וכיו"ב), יכול לברך. ולכן גם אם הוה לאחר כדי דיבור, מ"מ כל זמן שמרגיש היראה בלבו יכול עדיין לברך⁷. ועפ"ז יהי' פירוש לשונו "כל שאפשר לו" – כל זמן שמרגיש את הרושם בלבו מהיראה, כל זמן שמרגיש עדיין את הפחד. ויעיד החוש שכשאדם חווה אירוע מפחיד, לבו פועם בעוז ונפשו לא מיושבת למשך זמן אחרי המאורע, גם כשנתברר לו שלפועל אין כאן כל טעם לפחד או שכבר עבר הדבר המפחיד.

משא"כ שאר הפוסקים סבירא להו כהטור והשו"ע דהעיקר בהברכה הוא על המעשה בראשית שבוה, ולכן יכול לברך רק כל זמן שהמעשה בראשית הזה קיים בעין, והיינו

7 וגם בברכת עושה מע"ב, סוכ"ס איכא (קצת) לרגש האדם והתפעלותו בזה. וכפי שכתב בס' ברכת אברהם לגבי ברכת עושה מע"ב על הרים וגבעות וכיו"ב, שלא דוקא בתוך כדי דיבור לתחילת הראיה מברך, אלא כל זמן ראייתו והתפעלותו. אלא דשם איכא להמע"ב גם לאחר כד"ב, משא"כ הכא. וק"ל.

8 לעיל הבאנו כהמקור לחלק בין גברא לחפצא בברכות את חילוק הדעות לגבי ברכות השחר. ומעניין לציין, שמרא דהאי דעתא בברכות השחר שברכה שלא נתחייב בה לא יאמרנה הוא הרמב"ם. ועפ"ז יומתק, דאזיל לשיטתו גם בברכות השחר וגם בברכות השבח-הראי, שהעיקר בהברכה הוא איך שזה פועל על (ושייך ל)האדם.

אפי' להירושלמי לא מקרי עבר עניינן לאחר כדי דיבור – כל זמן שהוא תחת הרושם הזה. וממילא לפי ה"סיפא" בדבריו, אין הכרח למ"ש בראש דבריו שדין זה שייך גם לגבי שלשת האחרים.

ברכת הרעש - למעשה

עכ"פ לענין הלכה לפועל: אדה"ז בסדר ברה"נ (פי"ג הט"ו) מביא את הסדר בברכות כפי שהוא במחבר וטור (עושה מע"ב – ואם ירצה – שכחו וגבורתו), וגם הביא (שם הי"ז) את דברי הירושלמי לגבי חיוב ברכת ברק ורעם רק תוך כדי דיבור. ומשמע מזה בפשטות שסב"ל שעיקר חיוב הברכה הוא המעשה בראשית שבזה. אלא דמ"מ מביא גם את דעת הט"ז שחולק לענין תוך כ"ד, ושוללה רק משום ספק ברכות להקל (ופוסק לברך בלא שו"מ). וגם, מזה שמביא את החילוק בין ברק ורעם, משמע שבמקום שמראה כח וגבורה יותר, יש עדיפות לומר ברכת שכחו וגבורתו⁹. וא"כ אולי אפ"ל שאין כאן הכרח גמור בדעת אדה"ז שצריך לברך דווקא עושה מע"ב על הרעש¹⁰.

להו כהוא ירושלמי דאמר דוקא תוך כדי דיבור כיון דלא נזכר זה בתלמוד שלנו וגם כי לא ראו לחלוק אלו משאר ברכות השבח. ודעת הירושלמי נראה דכעי בהני תוך כדי דיבור משום דבשעת הברכה עבר עניינן מכל וכל ואינו דומה לרואה הים וכגון הרואה לבנה גם כן וכל כה"ג, דאע"ג דלא ברך תוך כדי דיבור עדיין יש לו זמן לברך עליהן בזמן עניינן כי עודם בהווייתם. עכ"ל. ועיי"ש המשך הביאור.

וע"פ דברנו דלעיל, אפשר לחלק ולומר שלדעת הטור והשו"ע שהברכה היא בעיקר על המעשה בראשית – החפצא – שבזה, אכן אין חילוק בין ברקים ורעמים להני תלתי. אבל אם נימא (כהרמב"ם) שהעיקר הוא רגש היראה שבלב האדם, פוק חזי שברוב העולם ברקים ורעמים מצויים הרבה יותר מרוחות, זיקים וזוועות, ואפשר לחלק שדווקא בברק ורעם צריכים לתוך כ"ד, כי לאחר כדי דיבור התפוגג וילך לו הרגש, מחמת רגילות הדבר, ו"עבר עניינן מכל וכל"; משא"כ בהני תלתי מחמת נדירותם נשאר הרגש למשך זמן ארוך יותר, ולכן אפשר אולי לומר, שבמקרים אלו,

9 וכן כתב הרי"ר בקובץ הערות וביאורים גליון תתצג.

10 וכאן המקום להעיר בדעתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש לענין ברכת הרעש. דהנה בספר אגרות קודש (חי"ט עמ' רכו, וראה שם עמ' רט-ר), במכתב תודה לא' ששלח עמוד בקשר עם רעידת האדמה שאירעה אז באגאדיר במרוקו: "ויהי רצון שכיון שמכרכין על הרעם עושה מעשה בראשית, הנה בסגנון זה . . . יתפכו כל הענינים לשמחה וליום טוב בשני הראשית ישראל . . . והתורה". ולכא' צ"ע, דרעם מאן דכר שמי' ומאי עבידתי' הכא. ועוד, למרות שמפשטות הלשון של השו"ע ואדה"ז (כדלעיל) עיקר הברכה על הרעם (ככל שאר הדברים) הוא עושה מעשה בראשית, מ"מ לית מאן דפליג שהמנהג הפשוט הוא לברך על הרעם שכחו וגבורתו. וא"כ למה הביא ממרחק לחמו מ"רעם" ודלא כמנהג הפשוט – הו"ל למינתק רעש, דבי' עסקינן, וכפשטות הפסק של אדה"ז לברך עמ"ב. ולולא דמסתפינא הייתי אומר הדוא טעות הזועצר וצ"ל מברכים על הרעש. [אבל ביקשתי מהרשד"ב לוינ', עורך הספר אג"ק, שיבדוק עבורי בגוף הכת"י וגם שם נאמר הרעם. ועצ"ע.]

עכ"פ משמעות שיטתו היא שעל הרעש מברכים עושה מעשה בראשית.

לאידך, ראה ספר השיחות ה'תנש"א (עמ' 655 הע' 55): "ולהעיר, שלאחרונה הי' גם התפרצות ה'ר-געש' ורעידת האדמה (חידוש ושינוי בטבע העולם) במקום רחוק בעולם, אשר, ע"י ברכתם של כמה יהודים שם 'שכחו וגבורתו מלא עולם' מגלה ה'ה-ר-געש' כבודו של הקב"ה ובכל העולם כולו (מלא עולם)". שמוזה משמע לאידך, שהברכה הראויה היא שכחו וגבורתו.

[בקובץ הערות וביאורים (גליון תתצז) רצה הכותב לומר ששיטת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע היא אכן לברך שכחו וגבורתו על הרעש, ורק בהמכתבים למרוקו, אתרא דמרו, פסק כמרו' הבי". ומקורו דהכותב לחילוק זה הוא מהא דהביא אדה"ז את דברי הט"ז על המנהג לחלק בין ברקים ורעמים כי ברעמים ניכר יותר כח הבורא, שמוזה יש להקיש גם לרעש, שגם שם ניכר כח וגבורת הבורא יותר. וכנ"ל בפנים. ועצ"ע.]

ואולי י"ל שהנאמר בהשיחה זה רק לימוד הוראה מהדעות בפוסקים שהברכה המתאימה היא שכחו וגבורתו, ולא ברור

מופיעה ההוראה לומר עושה מע"ב על ברכים וזיקים, ושכחו וגבורתו על רעמים, ולא הוזכר בכלל ברכות הרעש והרוחות. וגם בזה צ"ע אם הושמט מחמת נדירותו¹² במדינות באיזור ניו יורק וכיו"ב; או האם יש כאן הוראה בכלל שלא לברך על רעש ורוחות¹³ או שמא גם זה לא הוגה כדבעי¹⁴.

ברכה להרואה רק תוצאות הרעש

ועל פי כל זה, עתה ניתן לשוב להשאלה בראש דברנו, האם ניתן, או צריך, לברך גם כשלא מרגיש את הרעד בפועל אלא רק רואה את תוצאותיו. דלפי הג"ל אפשר לפשוט דתלוי בפלוגתא הג"ל. דאם עיקר הברכה הוא על המעשה בראשית שבזה, הנה פשוט שכל מי שלא חש את הרעידה בפועל, אין לו את האפשריות לברך כי לא ראה או הרגיש את המעשה בראשית; אבל באם העיקר הוא הרגש הפחד, הנה כיון שהוא במצב שנפל עליו פחד מחמת הרעידה¹⁵ – הגם שלא הרגיש אותה בפועל, אזי צריך לברך. ולכן לדידהו, באם אדם רואה תוצאות רעידת האדמה, וזה מטיל עליו פחד, צריך לברך (אלא דבניגוד להמרגיש בפועל, שצריך לברך בכל מקרה, הנה לגבי הרואה התוצאות, כל הדין הוא רק באם זה מטיל עליו פחד – ואפי' מועט, ובאם לאו אין כלל מקום לדון בזה).

וכיון שמלשון אדה"ז משמע כאופן הא'

בסדר¹¹ ברכות שנדפס בסידור תהלת ה' מכריע שעל רעם וסער ורעש יברך שכחו וגבורתו, ועל ברכים וכוכבים המעופפים בלילה יברך עושה מע"ב. וע"פ דברנו מתוקים הדברים במאוד מאוד, כי בג' הראשונים, כנראה בחוש, נפעל רגש יראה גדול על האדם, ולכן הברכה היותר מתאימה היא שכחו וגבורתו, משא"כ בברכים וזיקים, שאין בהם כל פחד בדרך כלל, אין בזה כי אם הכרה על "מעשה בראשית" ולכן יברך עושה מעשה בראשית. ומוכח שלבעל ה"סדר ברכות" סבירא ל"י כל החילוק והפלפול דלעיל. שהרי ע"פ כל הנ"ל יש מקור וסברא ברורה לחלק בין שלשת הראשונים לב' האחרונים.

אלא שלמרות ש"סדר ברכות" זה נדפס בסידור תהלת ה' – מקורו הוא בסידור שקדמו, שממנו צולם הסידור תהלת ה', ולא נתברר לנו אי מר בר רב אשי חתים על סדר ברכות זה. וכבר כתב כ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש (אג"ק ח"ג עמ' קלח) ש"סידור תהלת השם השלם הוא פוטוגראפיה מסידור שקדמו, ולא הספיק הזמן להגיהו כדבעי" ואין איתנו יודע האם "סדר ברכות" זה נכלל בחלק שהוגה כדבעי או לא.

[ב"סדר ברכות ותפלות" עם תרגום אנגלי, שי"ל ע"י המרכז לעניני חינוך (ברשותי הוצאות תשכ"ד ותשל"ד, ואין לי הוצאות קדומות לזה, וצ"ע האם היו בזה שינויים)

האם יש כאן פס"ד בפועל.

- 11 בהבא לקמן ראה קובץ הערות וביאורים גליון תתצב-ד, תתצו.
- 12 וראה בספר שיחות קודש (תשמ"א ח"ג עמ' 468) על הא דהשמיט אדה"ז ברכת הקשת בסדר ברה"נ שיכול להיות שהוא בגלל זה שראיית הקשת אינו מצוי כלל במדינת רוסיא.
- 13 וראה במשנה ברורה כאן (סק"ד): וטוב לברך תמיד על רוח סערה שאין מצויה רק ברכת עושה מעשה בראשית שבזה בודאי יוצא ממ"נ כי אין אנו בקיאים כ"כ מהי בזעף. וראה ג"כ כף החיים כאן סק"א שמנהג העולם בכל ברכות אלו לברכם בלא שו"מ. (וכן אמר לי א' מרבני חב"ד). ואולי תושבי פלורידא וכיו"ב הרגילים ברוחות או תושבי קליפורניא הרגילים ברעשים יכולים לומר היש בידם שמועות וקבלות בזה.
- 14 וראה מענה הנדפס בס' 'מקדש מלך', ח"ג, עמ' קצ.
- 15 וראה בס' תוכחת חיים להר"ח פאלאגי (פר' תשא בתחלתו): זה שעושה הקב"ה רעש בעולם הוא כדי להכניס מורא ופחד בלבבות בני אדם כדי שיתנו לבם לשוב בתשובה שלימה. ועיי"ש אריכות גדולה ביותר בדברי דרוש ומוסר בענין הרעש, ובתוך דבריו כותב: ונראה כי סמא דכולא להנצל מרעש ומרוגו הוא התורה, שהרי אלולא התורה היה העולם חוזר לתוהו ובוהו.

ובפרט דהא איכא רביס דס"ל דברכות אלו לא בעינן בתוך כדי דיבור. ובכה"ג דרישומו ניכר כנ"ל אפשר דכו"ע ס"ל דסמוך ביותר לרעידה אף אחר כדי דיבור יכול לברך. וא"כ לשיטתו ברור שאפשר לברך על ראיית רהיטים רועדים וכיו"ב. ואתי שפיר.

הרואה תוצאות סופת טורנדו

והנה¹⁸ יש לחקור כהנ"ל באדם הרואה תוצאות הנזק של סופת טורנדו. דברור מדברי השו"ע שאדם הנמצא בתוך סופה כזו, צריך לברך. וע"פ כל הדברים דלעיל יש מקום לחקור אם יש סברא לברך גם כשלא ראה והרגיש הטורנדו בפועל רק ראה את הנזק שגרם. ובפרט באם עדיין יורדים גשמים וברקים ורעמים ורוחות. ועכ"פ לברך בלי שם ומלכות. ואין הזמן גרמא לעיין בזה.

וכמו"כ יש לעיין באדם הרואה מרחוק את "ענן המשפך" של סופת טורנדו, אבל אין הוא

הנ"ל¹⁶, לכן נראה שאין עליו חיוב לברך. אלא דכיון דמביא דעת הט"ז ושוללה רק משום ספק ברכות להקל, לכן נראה שיש מקום במקרה כזה לברך בלא שם ומלכות. וכמובן, שכשמברך בלא שו"מ יברך שכחו וגבורתו ולא עושה מע"ב.

אחר כתבי כל זה, מצאתי סיעתא גדולה להסברא שכן חל עליו חיוב לברך. דהנה בקובץ מבית לוי (והוא פסקים וביורורי הלכה מבית מדרשו של הגר"ש וואזנער שליט"א, חוברת טו עמוד קמא), במענה לשאלת השואל שכיון דבעינן תוך כדי דיבור "איך אדם מיושב בדעתו לברך בזמן רעידה"? ענה לו הרב המשיב, "הא ברירא דאף על רעידה קלה יש לברך דבהא נמי הוי שינוי מהרגילות¹⁷. ואף ברעידה חזקה לולי דמסתפינא אמינא דכל זמן שיש תוצאות מהרעידה שנופלים רהיטים או רח"ל מתמוטטים בתים. שייכא עדיין הברכה,

16 איברא, דאדה"ז מביא, עכ"פ באופן ד"אם ירצה" את הדעה שיאמר שכחו וגבורתו. ועפ"ז ה' אפשר לומר שאפי' לאופן זה – שהעיקר הוא המע"ב בזה, עדיין ישנה סברא לומר שאיכא להרגש האדם בזה ויכול לברך גם על הרגש היראה שלו (גם כשלא הרגיש את הרעד בפועל). וכן הציע אחי הת' נחמ"י.

אבל לענ"ד יותר מסתבר דאי אמרינן שהעיקר הוא המע"ב, אזי הרגש היראה הוא רק הסתעפות ותוצאה מהכרת המע"ב שבזה, ולכן לא ניתן לברך רק על ההרגש הזה אם אין לו "בעיני" את המע"ב. משא"כ לאופן הב'. ועוד, דענן גדול להסברא דהברכה הוא על הרגש הפחד היא מפסק הט"ז דיכול לברך גם אחר כדי דיבור, וכיון דלאדה"ז לא יברך בשו"מ לאחר כדי דיבור, משמע דאי אפשר לברך בשו"מ רק על הרגש הפחד לחודיה.

17 וכן פסק להדיא בשו"ת שבט הקהתי (ח"ה סימן מו) שאפי' על רעידה קלה יש לברך. עיי"ש. אבל ראה בקובץ אור ישראל (גליון לא, אדר שני ה'תשס"ג, ע' נב ואילך) דרוצה להוכיח שמברכים ברכה רק על רעידה גדולה המפלת בנינים ולא על רעידה בעלמא. ועיי"ש בארוכה ראיתי. אבל מסתימת הפוסקים שכו"כ חילקו בין רוחות זעף לרוחות בנחת (כנ"ל), וברעידת אדמה לא מצינו שחילקו, משמע שלא כדבריו. וכנ"ל בפנים. ועוד דלהסברא שעיקר הברכה הוא הרגש הפחד, הרי נראה בחוש שאדם המרגיש אפי' רעידה קלה זה מטיל עליו פחד. ומבשרי חזיתי.

18 מהות סופת אלו, אשר בעת סערה של רוחות וגשמים, ברקים ורעמים וכו', לפעמים קורה שהרוח מתערבל בחוץ רב מכמה מקומות, וזה גורם להתפרצות טורנדו בתוך הסופה. ובמקומם הם חזקים מאוד ומשברים בנינים וכל הנקרה בדרכם, אלא שברוך כלל מקומם קטן הוא וממורכו מאוד, ורק שם מזיק. אבל בסביבתו, לא מזיק כלל. ולפעמים קורה שבת זה נשבר לרסיסים ובית שלידי נשאר ללא פגם. וסופה זה אפשר לראות מרחוק ע"י ענן המכונה "ענן המשפך" מחמת צורתו שרחב מלמעלה וצר מלמטה.

והנה במוצ"ש"ק בראשית ש.ז. זכינו לנס גדול, אשר עברה בשכונתנו רוח כזו, ואפי' בתוך החצר שלנו שיברה עץ לשני חצאים, ומעבר לכביש שיברה חלונות וגגות בנינים, ובנסי נסים לא נגע ולא פגע בבית שלנו ולא בבתי השכנים. כי אם בעצים ואבנים ובתי עסקים שהיו סגורים. ועד שהשלטונות אמרו שבאם ח"ו ה' זו הסופה כמה מאות רגל ממקומו ה' פוגע בבתי וה' יכול להיות אסונות ח"ו. וכשיצאתי מביתי לאחר שחלפה הרוח (אם כי עוד ה' ברקים ורעמים וגשמים וכו'), ראיתי הנזקים שגרמה בשיבור עצים וגדרות וגגות וכו', ונתקיים בי "דאגב צערייהו לא יתבי דעתייהו" ולא חשבתי אז על אמירת ברכה וכו'. אבל אחרי ששקטה הרוח חקרתי כהנ"ל בפנים. וכאן המקום להודות ולהלל להקב"ה על חסדו המרובים, כה יתן וכה יוסיף לשמור עלינו ועל כל בני" בכל מקום שהם מכל צרה וצוקה ולהשפיע לנו אך טוב וחסד תמיד כל הימים.

בלתי-רצויים, רעידות אדמה וכיו"ב – שכן, גם אם בעבר היו רעידות-אדמה, הרי, הכוונה האמיתית בזה היתה כדי להזכיר לאלה שמאיזו סיבה שתהי' שכחו או לא ידעו שישנו בורא העולם ומנהיגו, עי"ז שמפחידים אותם, לרגע, באמצעות רעידת-אדמה, כדי להרעיד אותם מהטעות שחיו בה עד עתה, שמכאן ולהבא ידעו שהעולם נברא ומתנהג ע"י הקב"ה, מקור הטוב, שלכן, צריך להיות וישנו ריבוי טוב בעולם, ועד לריבוי כזה שיש בכחו לסלק ולבער את העניינים הבלתי-רצויים שבעולם".

בסמיכות מקום להרגיש הרוחות ואין לו חשש סכנה. האם גם עליו מוטל חיוב הברכה. ולפי הנ"ל, באם עיקר הברכה הוא הרגש הפחד, הנה לכאור' גם ראיית הענן הזה מטיל מורא על האדם, ובפרט באם הוא קרוב לפי ערך. אבל להאופן שמברכים על המעשה בראשית שבזה, צ"ע האם הברכה היא על הרגשת הרוחות, או גם על ראייתם. ויש לעיין ואכמ"ל. אבל מסתברא מילתא דגם ברואה אותם יש לברך.

ואסיים בדברי כ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש (התוועדויות ה'תש"נ ח"ג עמ' 195): "...שלא צריכים לפחד מעניינים

עיקר עיסוק בספרי חסידות יהי' בהתניא...

גם אני למדתי סה"ק הזה לקוטי מהר"ן כולו ה' פעמים, אבל עיקר עיסוק בספרי חסידות יהי' בהתניא ומאור עינים להרה"ק מטשערנוביל זי"ע. (נהרי אש להרה"צ רבי שמעון זעליחובער, עמ' צא)

שלא יהי' 'שוטה'

עוד אמר [רבי יצחק מאמשינאווי]: בספר התניא נכתב כסדר 'בין השורות' שלא יהי' האדם 'שוטה', ופעם אחת כתוב כן במפורש [בפרק כח] "וגם אל יהי שוטה..." (ספר ימות עולם, ברוקלין תשנ"ח, עמ' קטו)

"רבי" באפי מלכא משיחא

אמר הק' מהרצ"א מדינאב ז"ל (הגה"ק בעל בני יששכר) כי לא יבוש א"ע מלקרוא להרב מלאדי (אדמוה"ז בעל התניא) בתואר "רבי" באפי מלכא משיחא בעת שיבוא בב"א. (צדקת הצדיקים, עמ' קלה, מאנסי נ"י תשס"ח)

שומע הלכתא במתיבתא דרקיעא

הרה"ק הרבי ר' בער [המגיד הגדול ממזריטש זי"ע] בירר שנכון לכתוב איזה אותיות בתפילין בצורה אחרת מהנהוג, וקרא את תלמידו הרה"ק הבעל התניא ז"ל וביקש ממנו להשתדל שיוכתבו בשבילו תפילין בצורת האותיות כרצונו. והלך בעל התניא לידידו שהי' סופר, ושמו רבי דוד (שנאמרו עליו שבזמן שהי' כותב היו יוצאים ניצוצי אש), וביקש ממנו שיכתוב פרשיות עם צורת האותיות כנ"ל. והנה הראה לו רבי דוד שזה עתה כתב פרשיות כאלו. תמה בעל התניא, מאין לקח לכתוב כן, וענה לו רבי דוד: הרבי ר' זושא נכנס אצלי אתמול ואמר לי לכתוב כן, על שאלתי מדוע, ענה לי, שעתה פסקו במתיבתא דרקיעא שמהיום והלאה טוב לכתוב צורת האותיות כן. (כ"ק אדמו"ר מבאבוב ז"ל, בית צדיקים ח"ב עמוד פ"ד)